

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
tyv@eduskunta.fi

Dnro K2026-16
23.4.2026

Lausuntopyyntö: HE 45/2026 vp, valiokunnan kuuleminen 24.4.2026

LUONNOS HALLITUKSEN ESITYKSEKSI YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOELIMISTÄ ANNETTUIEN DIREKTIIVIEN TÄYTÄNTÖÖNPANOJA KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta tulla kuultavaksi ja esittää kirjallisen asiantuntijalausunnon hallituksen esityksestä eduskunnalle yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoelimiä koskevien direktiivien täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 45/2026 vp).

Suomen Asianajajat on antanut aiemmin oikeusministeriölle 27.2.2026 päivätyn lausunnon samaa kokonaisuutta koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta (dnro L2026-05; lausuntopyyntö VN/9765/2025). Tämä valiokunnalle osoitettu lausunto perustuu mainitussa aiemmassa lausunnossa esitettyihin näkemyksiin, täydentää niitä siltä osin kuin hallituksen esitys antaa siihen aihetta ja jäsentää ne valiokunnan työn tueksi.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettyä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Yleistä

Suomen Asianajajat pitää esityksen tavoitteita kannatettavina. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien (EU) 2024/1499 ja (EU) 2024/1500 täytäntöönpanolla vahvistetaan syrjinnän uhrien oikeussuojaa, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoelinten riippumattomuutta sekä toiminnan läpinäkyvyyttä. Esityksellä on selkeitä vaikutuksia oikeudenkäyntimenettelyihin ja oikeussuojakeinoihin. Suomen Asianajajat pitää siksi tärkeänä arvioida ehdotuksia erityisesti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin, prosessuaalisen tasapuolisuuden ja asianajajan roolin näkökulmasta.

Suomen Asianajajat katsoo, että esitys toteuttaa direktiivien vaatimukset pääosin asianmukaisesti ja on omiaan vahvistamaan oikeusturvaa. Jäljempänä esitetyt huomiot koskevat yksityiskohtia, joiden osalta jatkovalmistelussa ja soveltamiskäytännössä on syytä erityisesti varmistaa prosessuaalisen tasapuolisuuden, oikeusvarmuuden ja yksityisyyden suojan toteutuminen.

Valtuutettujen riippumattomuus ja sisäinen organisointi

Suomen Asianajajat pitää myönteisenä, että esityksessä vahvistetaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutettujen riippumattomuutta sekä säädetään läpinäkyvistä menettelyistä, jotka koskevat sidonnaisuuksia ja sisäistä organisointia. Riippumattomuus on keskeinen edellytys viranomaistoiminnan uskottavuudelle ja oikeusturvan toteutumiselle.

Suomen Asianajajat kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että direktiivien edellyttämä sisäinen eriyttäminen, erityisesti uhrien tukemisen ja syrjinnän arvioinnin erottaminen toisistaan, tulisi toteuttaa joustavasti ja viranomaisten toiminnan tosiasialliset resurssit huomioon ottaen. Pienissä viranomaisissa liiallinen muodollinen eriyttäminen voi johtaa hallinnolliseen kuormitukseen ilman vastaavaa oikeusturvahyötyä. Olennaista on, että eriyttäminen toteutetaan direktiivien tarkoituksen mukaisesti eli tavalla, joka turvaa sekä uhrin luottamuksellisen tuen että viranomaisen puolueettoman arvioinnin.

Toimivallan delegointi esittelijöille

Esityksen mukaan valtuutetut voisivat siirtää toimivaltaa esittelijöille asioissa, joissa lain soveltamiskäytäntö on vakiintunut. Suomen Asianajajat pitää tätä lähtökohtaisesti perusteltuna keinona turvata asioiden joutuisampi käsittely ja hallintolain mukainen viivytyksettömyys.

Suomen Asianajajat korostaa kuitenkin, että delegoinnin rajat tulee määritellä selkeästi ja ennakoitavasti. Oikeudellisesti merkittävät, tulkinnanvaraiset tai periaatteellisesti tärkeät kysymykset tulee aina ratkaista valtuutetun itsensä toimesta. Tämä koskee erityisesti asioita, joissa syrjintäperusteiden tulkinta on uusi tai kehittyvä taikka joissa ratkaisulla on selvästi linjaava merkitys.

On lisäksi tärkeää, että delegointia koskevat käytännöt ovat avoimia myös asianosaisten ja heidän avustajiensa kannalta. Asianosaisten on voitava ennakoivasti tunnistaa, milloin kyse on viranomaisen vakiintuneesta ohjeistuksesta ja milloin painoarvoltaan merkittävästä kannanotosta. Tämä on keskeistä oikeussuojakeinojen tehokkaan käytämisen kannalta.

Valtuutettujen rooli tuomioistuimissa

Suomen Asianajajat pitää perusteltuna sitä, että tasa-arvovaltuutetulle säädetään oikeus tulla kuulluksi tuomioistuimessa tasa-arvolain soveltamista koskevista asioista. Asiantuntijaviranomaisen kuuleminen voi lisätä oikeudenkäyntien laatua ja edistää lain yhdenmukaista soveltamista.

Samalla Suomen Asianajajat korostaa, että valtuutettujen roolin tulee pysyä asiantuntijana ja yleisen edun valvojana, ei yksittäisen osapuolen tosiasiallisena tukijana. Prosessuaalisen tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin (Suomen perustuslain 21 § ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla) näkökulmasta on olennaista, että tuomioistuimien ja asianosaiset hahmottavat selkeästi valtuutetun roolin ja että valtuutetun kuuleminen ei johda tosiasialliseen epäsymmetriaan osapuolten välillä. Valiokunnan mietinnössä olisi tämän vuoksi syytä tehdä näkyväksi, millaisen painoarvon valtuutetun lausuma oikeudenkäynnissä saa ja kuinka asianosaisilla on tosiasialliset mahdollisuudet lausua siitä.

Sovintomenettely ja kanneajan keskeytyminen

Suomen Asianajajat pitää erittäin myönteisenä ehdotusta, jonka mukaan hyvityskanteen määräajan kulumisen keskeytyy valtuutetun johtaman sovintomenettelyn ajaksi. Ehdotus parantaa aidosti mahdollisuuksia sovinnollisiin ratkaisuihin ilman, että syrjinnän uhrin oikeus tuomioistuinkäsittelyyn vaarantuu.

Asianajajakunnan kannalta on kuitenkin olennaista, että sovintomenettelyn alkaminen ja päättymisen dokumentoidaan selkeästi ja että osapuolille ja heidän avustajilleen on yksiselitteistä, milloin kanneaika on keskeytynyt ja milloin se alkaa uudelleen kulua. Suomen Asianajajat ehdottaa, että lakiin ja sen perusteluihin kirjattaisiin nimenomaisesti se menettely, jolla osapuolille annetaan tieto keskeytymisajan alkamisesta ja päättymisestä. Tämä on välttämätöntä oikeusvarmuuden sekä asianajajan ammatillisen vastuun kannalta.

Hyvityskanteen määräajan kulumisen lautakuntaratkaisun lainvoimaisuuteen asti

Suomen Asianajajat pitää perusteltuna ehdotusta, jonka mukaan hyvityskanteen määräaika ei ala kulua uudelleen ennen kuin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisu on lainvoimainen. Ehdotus vahvistaa syrjinnän uhrien oikeussuojaa ja tekee lautakuntamenettelystä aidosti matalan kynnyksen oikeussuojakeinon.

On kuitenkin tärkeää tunnistaa, että kanneaikojen merkittävä pidentyminen lisää epävarmuutta vastapuolen näkökulmasta. Suomen Asianajajat pitää siksi tärkeänä, että menettelyiden kokonaiskesto seurataan ja arvioidaan jatkossa. Valiokunnan olisi hyvä harkita ehdotukseen liittyvää nimenomaista seurantavelvoitetta tai lausumaa, joka velvoittaisi arvioimaan lautakunta- ja tuomioistuinkäsittelyn yhteenlasketun keston kehitystä määräajoin uudistuksen voimaantulon jälkeen.

Lausuntojen ja ratkaisukäytännön avoimuus

Velvollisuus julkaista tiivistelmiä merkittävimmistä lausunnoista ja eritellä syrjintää koskevia tietoja parantaa oikeudellista ennakoitavuutta ja mahdollistaa asianajajille ja tuomioistuimille paremman kokonaiskuvan viranomaisen ratkaisukäytännöstä.

Suomen Asianajajat korostaa, että julkaisemisessa tulee huolellisesti huomioida yksityisyyden suoja ja henkilötietojen anonymisointi siten, ettei yksittäisiä henkilöitä tai toimijoita voida tunnistaa myöskään epäsuorasti. Tämä koskee erityisesti pienillä aloilla tai pienissä työyhteisöissä tapahtuvaa syrjintää, jossa osapuolten tunnistettavuuden riski on tavanomaista suurempi. Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisen rekisterinpitäjän vastuun kannalta on selvää, että valtuutettu ja lautakunta ovat vastuussa julkaisukäytännön tietosuojalainmukaisuuden arvioinnista ja dokumentoinnista, ja tämä olisi hyvä tehdä näkyväksi myös hallituksen esityksen perusteluissa.

Yhteenveto

Suomen Asianajajat katsoo, että hallituksen esitys HE 45/2026 vp toteuttaa direktiivien vaatimukset pääosin asianmukaisesti ja vahvistaa syrjinnän uhrien oikeusturvaa. Asianajajakunnan näkökulmasta keskeistä on, että jatkovalmistelussa, eduskuntakäsittelyssä ja soveltamiskäytännössä varmistetaan:

- prosessuaalinen tasapuolisuus valtuutetun kuulemisessa tuomioistuimissa,
- delegointisäännösten selkeä ja ennakoitavissa oleva käyttö,
- sovintomenettelyjen ja määräaikojen läpinäkyvyys ja oikeusvarmuus, ja
- viranomaistoiminnan avoimuus yksityisyyden suojaa kunnioittaen.

Näillä edellytyksillä Suomen Asianajajat voi pitää esitystä perusteltuna ja oikeusturvaa vahvistavana ja puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä.

Helsingissä 23. päivänä huhtikuuta 2026

SUOMEN ASIANAJAJAT

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Sonya Walkila, Helsinki

Suomen Asianajajien lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 150 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu perus- ja ihmisoikeudet asiantuntijaryhmässä.